

Professional Paper – Stručni rad

**ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ И
РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ**

Огњен Бакмаз^{1*}, Јелена Милосављевић²,

¹Висока школа за услужни бизнис, Цара Лазара бб, 71350 Соколац, Источно Сарајево, Босна
и Херцеговина, ognjen@vub.edu.ba

²Војвођанска банка а.д. Трг слободе 7, 21000 Нови Сад, Србија

*"Свако људско биће има право на одржавање еколошке
равнотеже у својој нживотној средини, коју дели са свим осталим
живим бићима, животиња-ма и биљкама, чији опстанак, као
гаранција сопственог опстанка, треба да буде осигуран." Члан
31. Универзалне декларације о правима човека.*

АПСТРАКТ

У раду аутори се баве анализом заштите животне средине у савременим условима живота и окружења, када је све више присутно њено загађење услед индустријализације у којој се често користе прљаве технологије, као и због људске немарности према природи и др.

Циљ истраживања је да се утврде појам и циљеви заштите животне средине, правни основ за њено регулисање, принципи заштите, концепт одрживог развоја, кроз анализу прописа који се односе на област заштите животне средине у Републици Србији и Републици Српској. Закључак, до кога се дошло истраживањем, јесте да је један од кључних проблема у савременом свету заштита животне средине и њено унапређење применом одговарајућих механизма и мера. Такође, закључено је да су циљеви заштите животне средине: очување и заштита здравља људи, екосистема, генофонда животињских и биљних врста, плодности земљишта; природних лепота и просторних вредности; културне баштине и добара које је створио човек; обезбеђење услова за ограничено, разумно и одрживо газдовање живом и неживом природом; чување еколошке стабилности природе, количине и квалитета природних богатстава; спречавање опасности и ризика по животну средину.

Имајући у виду досадашње активности код нас на спровођењу савремених стандарда за заштиту животне средине, може се констатовати да је учињен значајан корак, који изискује још веће напоре да би се остварио завидан степен напретка у овој области.

Кључне речи: животна средина, загађење, екологија, здравље, заштита.

УВОД

Проблеми заштите животне средине су све више у фокусу анализе великог броја студија, са циљем унапређења теоријског приступа овој теми и проналажења практичних решења (Станковић и др., 2001, стр.118). Значај заштите животне средине у савременим условима живота и рада, као и наглог напретка и развоја људске цивилизације, представља значајан сегмент коме треба посветити дужну пажњу. Напредак индустрије претходних неколико деценија, који је често био заснован на прљавим технологијама, како код нас тако и у свету, текао је доста неплански и стихијски, а да се није обзирало на негативне последице таквог развоја. Развој је био толико брз да су се негативне последице морале предвидети. Цео свет је увучен у токове индустријског развоја, који је обећавао лакши живот и напредак. Земље у транзицији, у садашњем тренутку развоја, имају нарочито изражене велике еколошке проблеме које треба решити због тога што је угрожено здравље великог броја људи, животиња и доведен је у питање опстанак великог броја врста биљака итд. Уколико пођемо од

приступа проблемима животне средине, уочавамо да се савремено друштво налази у великој противречности на овом плану, која се огледа у томе што економија тежи да оствари максималан могућ профит, што је у супротности са заштитом животне средине. Потребе људског друштва и капацитети, односно могућности животне средине стоје у директној противуречности (Ђорђевић, 2017, стр. 34). Приликом обављања својих активности, човек мења природно окружење често тако што нарушава природну околину. Изградњом хидроцентрала и акумулација, сечом шума, експлоатацијом минералних сировина, стварањем депонија, емисијом гасова, нуклеарним пробама и др. човек утиче на промену читавих региона. Као резултат човекових активности долази до промена или нарушавања екосистема и климатских промена на локалном и глобалном нивоу. У Републици Србији, као и у Републици Српској постоје значајни еколошки проблеми, који су најчешће резултат немарности и небриге појединаца према себи и породици, као и према својој околини. Учињено је много грешака, које сада представљају проблем који се мора решити (Ључић, <https://www.czipm.org/zagadjenje.html>). Данашњи главни изазови у области животне средине системског су карактера и не могу се решавати изоловано и спорадично. Конкретно, четири приоритетне области, као што су климатске промене, природа и биодиверзитет, коришћење природних ресурса и отпада и животна средина и здравље, повезане су низом директних и индиректних веза (Ђорђевић, 2017, стр. 36).

ПОЈМОВНО ОДРЕЂЕЊЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Под појмом животне средине подразумева се окружење човека на планети земљи у „реактору“ у коме се свакодневно одвија огроман број процеса и промена. У сваком систему међузависних процеса је човек, у средишту окружења повезаних средина у динамичној равнотежи: ваздух, храна, вода и земљиште. У еко систему-систему сложених мутација, човек као свесно биће делује и налази се у двојакој улози: као прималац и као предавалац утицаја на животну средину (Јолчић, 1998, стр.10). Кратко речено, животна средина је човекова околина која представља све оно што нас окружује, односно све оно са чиме је директно или индиректно повезана човекова животна и производна активност. Поред назива животна средина, користе се још називи: човекова средина, човекова околина, природна средина и радна средина (Пејановић, 2016., стр. 19). Животну средину чине:

- атмосфера, која представља слој гасова који окружују планету Земљу и који задржава Земљина гравитација,
 - хидросфера која је слој воде на, или близу површине Земље. Чине је све воде у течном, чврстом и гасовитом агрегатном стању, дубинске воде и атмосферске воде. Највећа је количина воде у течном стању и око 1,4 милијарде кубних километара воде у течном и чврстом агрегатном стању чине: океани, језера, реке санте леда, глечери и подземне воде.
 - литосфера (потиче од грчке речи која значи „каменит“ – сфера), која представља чврсти омотач планете,
 - земљиште је растресити површински слој литосфере, које се налази изнад чврсте стенске масе, и
 - живи организми су, са биолошке тачке гледано, било који повезани животни систем.
- У ову категорију потпадају микроорганизми, биљке, гљиве, животиње.

Наведени елементи повезани су један са другим, али се ради лакшег регистравања и праћења промена они посматрају одвојено.

ПОЈАМ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ И ЦИЉЕВИ ЊЕНЕ ЗАШТИТЕ

Један од најзначајнијих проблема у савременом свету свакако јесте проблем заштите животне средине и њено унапређење применом одговарајућих механизма и мера. Убрзан научнотехнолошки развој, примена савремене технологије и све интензивнија индустријализација, чиме људи стално настоје да природу прилагоде својим потребама,

доводе до високог нивоа загађености природних ресурса, што утиче на природне услове у којима људи живе и овакви негативни ефекти могу довести у питање и сам опстанак човека (Љешевећ, 2010, стр.1). Под заштитом животне средине подразумева се свака људска активност чији је задатак очување незагађене или недеградиране средине, или појединих њених елемената, естетских карактеристика или функција средине. Потребно ју је посматрати као мултидисциплинарну, те стога представља трајну обавезу свих чланова друштва. Сваки поремећај стања животне средине доводи до еколошких поремећаја и поремећаја социјалних односа, који су међусобно повезани и условљени (Ђорђевић, 2017, стр. 37). Дакле, под заштитом животне средине, у најширем смислу, подразумева се скуп различитих поступака и мера који спречавају угрожавање животне средине како би се очувала биолошка равнотежа. Еколошка одбрана је мултидисциплинарна и представља трајну обавезу свих чланова друштва. Њена мултидисциплинарност проистиче из чињенице да здравље, животна средина и социјални услови представљају комплекс области и проблема који су у сталној интеракцији. Брига о животној средини је, са гледишта друштва, приоритет од свеукупног значаја за друштво. Здрава животна средина је основ за очување људске егзистенције, здравог развоја друштва и битан фактор за ниво живота становништва. У изјави Изјава Министра за заштиту животне средине Републике Србије Горана Тривана, коју је пренео лист Блиц, 18.01.2018, у чланку: Заштита животне средине – достижан циљ или немогућа мисија у Србији, наводи се да су: „Циљеви заштите животне средине очување и заштита здравља људи, целовитости, разноврсности и квалитета екосистема, генофонда животињских и биљних врста, плодности земљишта; природних лепота и просторних вредности; културне баштине и добара које је створио човек; обезбеђење услова за ограничено, разумно и одрживо газдовање живом и неживом природом; чување еколошке стабилности природе, количине и квалитета природних богатстава; спречавање опасности и ризика по животну средину“.

Изазови Србије у достизању европских стандарда у области екологије јесу недовољан административни капацитет и недостатак новца. Велики број професионалаца у послу заштите животне средине је напустио државни сектор због малих плата, с тога се намеће потреба да Србија улаже у младе кадрове како би се створили квалитетни стручњаци, којима предстоји тежак задатак (Станковић и др, 2011, стр.119). Слична је ситуација и у Републици Српској. Један од кључних циљева модерног друштва јесте подизање еколошке свести и проналажење решења за рационалније коришћење природних ресурса и очување здраве животне средине. При томе, акценат треба ставити на међузависност економије и животне средине, с обзиром на све нерационалнији однос човека према природи. Концепт заштите животне средине током времена прераста у концепт одрживог развоја (Марковић и др, 2012, стр. 48-77). Израз одрживи развој, *sustainable development* потиче од латинске речи *sus tenere*, што значи «држати усправно». У еколошком смислу термин «одрживост» означава могућност екосистема да временом одржи одређену популацију. Додавањем израза развој настала је синтагма «одрживи развој» која има за циљ побољшање квалитета живота људи на планети. Сфера интересовања одрживог развоја постаје потреба друштва да води бригу о животној средини (Попов, 2013, стр. 134.)

ПРАВНИ ОСНОВ ЗА РЕГУЛИСАЊЕ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Правни основ за регулисање животне средине садржани су у прописима Републике Србије, Републике Српске и у међународним прописима. Право на здраву животну средину загарантовано је Уставом Републике Србије као једно од основних начела. Овај члан Устава гласи: „Свако има право на здраву животну средину и на благовремено и потпуно обавештавање о њеном стању, али и обавезу да чува и побољшава животну средину. Свако, а нарочито Република Србија и аутономна покрајина, одговорни су за заштиту животне средине“ (Члан 74, „Сл. Гласник, РС“, бр. 98/2006). У Уставу Републике Српске утврђено је да: „Човјек има право на здраву животну средину. Свако је, у складу са законом, дужан да у оквиру својих могућности штити и унапређује животну средину.“ (Члан 35 Устава,

„Службени гласник Републике Српске“, број 21/92 –пречишћени текст, 28/94, 8/96, 13/96, 15/96, 16/96, 21/96, 21/02, 26/02, 30/02, 31/02, 69/02, 31/03, 98/03, 115/05, 117/05, 48/11). Док је у чл. 68. ст. 1. тач. 13. Устава наведено да Република обезбеђује заштиту животне средине.

Током последњих деценија, међународне институције све више истичу регионалне и глобалне еколошке проблеме. Еколошки проблеми су међународног карактера, због прекограничног загађења или глобалних промена, као што су климатске промене или киселе кише. Међународни споразуми о заштити животне средине су све важнији у глобализованој економији. Међутим, у областима планетарних појава, као што су глобално загревање, оштећење озонског омотача и биодиверзитета, тешко је постићи споразуме који су ефикасни и широко прихваћени (Carraro & Siniscalco, 1998, стр.561–572). Сматра се да постоји преко 700 вишестраних споразума и више од 1000 двостраних споразума о животној средини (Mitchell, 2008, стр.429–461). У последњих неколико деценија се јавља тренд пораста броја међународних споразума о животној средини, посебно у Европи. Проблемима заштите животне средине Уједињене нације почеле су озбиљније да се баве тек крајем шездесетих година двадесетог века под утицајем резултата научних истраживања која су указивала на планетарни проблем потребе да се заштити човекова животна средина (Попов, 2013, стр. 132.). Навешћемо, најпре, неке међународне изворе.

Бечка конвенција о заштити озонског омотача, донета 1985 у Бечу, представља механизам за међународну сарадњу и истраживање озонског омотача и ефеката хемикалија које изазивају његово разарање и иста је ратификована од стране Скупштине СФРЈ („Сл. листу СФРЈ“, бр. 1/1990).

Монтреалски протокол о супстанцама које оштећују озонски омотач, који је усвојен 1987. године са којим се прописује смањење фреона најпре за 50%, а затим је уследила измена 1990. год. са циљем да се потпуно обустави употреба фреона, ратификована је од стране СФРЈ. („ Сл. лист СФРЈ - Међународни уговори", бр. 16/90 и "Сл. лист СЦГ - Међународни уговори", бр. 24/20).

Рио декларација о животној средини и одрживом развоју донета 1992. године у Рио де Жанеиру садржи 27 принципа са циљем да воде ка будућем одрживом развоју у свету (Попов, 2013, стр.132).

Конвенција о биолошкој разноврсности, донета 1992. године у Рио де Жанеиру, са којом се од земаља потписница тражи да својим природним ресурсима располажу на одржив начин како не би дошло до претеране експлоатације, потврдила је централно место глобалне еколошке забринутости за питања као што су глобално загревање и губитак биолошке разноврсности (Попов, 2013, стр.136).

Оквирна конвенција Уједињених нација о промени климе, доношена је Риу 1992. године са циљем успостављања система за размену података о гасовима који стварају ефекат стаклене баште, коју је ратификована на Скупштини СРЈ. („Сл. лист СРЈ“ - Међународни уговори", бр. 2/97).Решавање питања начина ограничавања емисије гасова одложено је за будуће време.

Кјото протокол, који је усвојен 1997. године у Кјоту, представља унапређену Оквирну конвенцију УН о промени климе. Протоколом је дефинисано смањење гасова стаклене баште за 5,2% кроз смањење квоте производње ЦО2 и плаћање и осигурање технологија од стране развијених земаља неразвијени (<http://www.see-institute.org/srpski/medjunarodne-zakonske-regulative>).

Стокхолмска конвенција, која је донета је 2001. године у Стокхолму са циљем забране употребе постојаних органских загађујућих супстанци. Основни принципи садржани и у наведеним документима су (Попов, 2013, стр. 133):

1. Одрживи развој. Прилагођавање структуре и динамике људских делатности структуре и динамици животне средине врши се тако да се задовољавањем потреба садашњих генерација не угрожава право и могућност будућих генерација на повољне услове живота. Дефиниција одрживог развоја, која се данас уобичајено користи, дата је у извештају Комисије УН о животној средини и развоју под називом „Наша заједничка будућност“ из 1987. године. У том извештају, одрживи развој се дефинише као: „ развој којим се иде у сусрет потребама садашњости тако да се не

угрожава могућност будућих генерација да задовоље своје сопствене потребе“ (World Commission on Environment and Development, 1987, стр. 24.)

2. Интегралност. Усклађен (одрживи) привредни развој са заштитом животне средине обезбеђује се успостављањем интегралног система заштите животне средине, планирањем и управљањем природним богатствима и спровођењем мера заштите животне средине.
3. Превентивност. Загађивање животне средине се спречава на месту настајања. Уколико одређене активности представљају ризик или опасност по животну средину, предузимају се посебне мере за њихово спречавање или ограничавање.
4. Процена утицаја. При планирању и спровођењу активности које би могле имати негативан утицај на животну средину, спроводи се поступак процене утицаја на животну средину.
5. Квалитет. Заштита животне средине остварује се прописивањем норми квалитета животне средине, производа, процеса и услуга, као и других мера и услова заштите животне средине.
6. Поновна употреба и рециклажа. Материје које се могу поново употребити, рециклирати или биолошки разградити имају предност при коришћењу.
7. Корисник плаћа. Корисник природног богатства плаћа накнаду за његово коришћење и обавезан је да рекултивише деградирани простор.
8. Загађивач плаћа. Загађивач сноси трошкове предузимања превентивних и других мера заштите животне средине и одговоран је за загађивање и штету нанесену животној средини.
9. Јавност података. Подаци о стању животне средине су јавни.
10. Обавештавања. Надлежни државни органи благовремено и објективно обавештавају јавност о стању животне средине и о загађењима која могу представљати опасност по живот и здравље људи и животну средину.
11. Образовање и јачање свести. Научне установе, установе у области образовања, информисања, културе и друге установе, као и удружења грађана, у оквиру својих делатности, подстичу, усмеравају и обезбеђују унапређење свести о значају заштите животне средине.

Србија је ратификовала преко 40 међународних конвенција од значаја за заштиту животне средине и домаће законодавство се интензивно усклађује са ратификованим нормама међународног права. Када су у питању прописи Републике Србије Републике Српске из области заштите животне средине у периоду од после Другог светског рата па до данас, питања животне средине третирана су као питања јавног здравља уграђена у законе из области здравља и санитарног надзора. Тек 1991. године када је донет Закон о заштити животне средине Републике Србије наступа период издвајања животне средине као посебне правне целине. До данас је у Србији и Српској донето више прописа, као што су закони, уредбе и правилници, који представљају правни оквир за регулисање заштите животне средине.

У Републици Србији

- Закон о заштити животне средине („Сл. гл. РС” бр.135/04, 36/09, 43/11 и 14/16),
- Закон о управљању отпадом („Сл. гл. РС” бр.36/09, 88/10 и 14/16),
- Закон о амбалажи и амбалажном отпаду („Сл. гл. РС” бр.36/09),
- Закон о процени утицаја на животну средину („Сл. гл. РС” бр. 135/04 и 36/09),
- Закон о стратешкој процени на животну средину („Сл. гл. РС” бр. 135/04 и 88/10)
- Закон о заштити ваздуха („Сл. гл. РС” бр. 36/09 и 10/13),
- Закон о заштити од буке у животној средини („Сл. гл. РС” бр. 36/09, 88/10),
- Закон о заштити земљишта („Сл. гл. РС” бр. 112 /15),
- Закон о заштити природе („Сл. гл. РС” бр. 36/09, 88/10 и 14/16),

- Закон о заштити од јонизујећег зрачења и нуклеарној сигурности („Сл. гл. РС” бр. 36/09 и 93/12),
- Уредба о одређивању активности чије обављање утиче на животну средину („Сл.гл. РС” бр.109/09 и 08/10),
- Уредба о одлагању отпада на депоније („Сл. гл. РС” бр. 92/10 од 05.12.2010),
- Уредба о условима за мониторинг и захтевима квалитета ваздуха („Сл. гл. РС” бр. 11/10 и 75/10),
- Уредба о граничним вредностима емисије загађујућих материја у води и роковима за њихово достизање („Сл. гл. РС” бр. 67/11, 48/12 и 01/16),
- Уредба о режимима заштите („Сл. гл. РС” бр. 31/12 од 12.04.2012),
- Правилник о категоријама, испитивању и класификацији отпада („Сл. гл. РС” бр. 56/10 од 10.08.2010),
- Правилник о садржају планова квалитета ваздуха („Сл. гл. РС” бр. 21/10 од 06.04.2010).

У Републици Српској

- Закон о заштити природе (Службени гласник Републике Српске, број 20/14)
- Закон о управљању отпадом (Службени гласник Републике Српске, број 111/13, 106/15 и 16/18),
- Закон о заштити животне средине (Службени гласник Републике Српске, бр. 71/12 и 79/15),
- Закон о заштити ваздуха (Службени гласник Републике Српске, број 124/11, и 46/17),
- Правилник о начину и поступку управљања отпадом од титан-диоксида и мјерама мониторинга животне средине на локацији (Службени гласник Републике Српске, број 7/19),
- Уредба о управљању амбалажом и амбалажним отпадом (Службени гласник Републике Српске, број 58/18),
- Правилник о управљању отпадом који садржи азбест (Службени гласник Републике Српске, број 47/18),
- Правилник о условима за издавање дозволе за мониторинг квалитета ваздуха (Службени гласник Републике Српске, број 3/18 и 57/18),
- Правилник о специјалним техничко-технолошким рјешењима која омогућавају несметану и сигурну комуникацију дивљих животиња (Службени гласник Републике Српске, број 66/17),
- Уредба о термичком третману отпада (Службени гласник Републике Српске, број 54/17),
- Правилник о изгледу знака заштите природе (Службени гласник Републике Српске, број 50/16),
- Уредба о висини накнаде за трошкове издавања лиценци из области заштите животне средине (Службени гласник Републике Српске, број 19/16),
- Правилник о општој и посебној документацији која се подноси уз захтјев за издавање дозволе за увоз, извоз и транзит отпада (Службени гласник Републике Српске, број 5/16),
- Уредба о листама отпада и документима за прекогранично кретање отпада (Службени гласник Републике Српске, број 86/15),
- Правилник о методологији прикупљања податка о отпаду и њиховој евиденцији (Службени гласник Републике Српске, број 71/15),
- Правилник о условима и начину сакупљања, транспорта, складиштења и третмана отпада који се користи као секундарна сировина или за добијање енергије (Службени гласник Републике Српске, број 61/15),
- Правилник о начину складиштења, паковања и обиљежавања опасног отпада (Службени гласник Републике Српске, број 49/15).

- Правилник о садржини, начину вођења и изгледу регистра издатих дозвола за управљање отпадом (Службени гласник Републике Српске, број 43/15 и 14/18),
- Уредба о одлагању отпада на депоније (Службени гласник Републике Српске, број 36/15),
- Правилник о обрасцу документа о кретању опасног отпада и упутству за његово попуњавање (Службени гласник Републике Српске, број 21/15),
- Правилник о категоријама, испитивању и класификацији отпада (Службени гласник Републике Српске, број 19/15 и 79/18),
- Правилник о обрасцу захтјева за издавање дозволе за складиштење, третман и одлагање отпада (Службени гласник Републике Српске, број 18/15),
- Правилник о мјерама за спречавање и смањење загађивања ваздуха и побољшање квалитета ваздуха (Службени гласник Републике Српске, број 3/15, 51/15, 47/16 и 16/19),
- Правилник о активностима и начину израде најбољих расположивих техника (Службени гласник Републике Српске, број 108/13),
- Правилник о садржини и начину вођења регистра издатих еколошких дозвола (Службени гласник Републике Српске, број 108/13),
- Правилник о еко-ознакама и о начину управљања еко-ознакама (Службени гласник Републике Српске, број 108/13),
- Правилник о условима за обављање дјелатности из области заштите животне средине (Службени гласник Републике Српске, број 28/13 и 74/18),
- Правилник о поступку ревизије и обнављања еколошких дозвола (Службени гласник Републике Српске, број 28/13 и 104/17),
- Уредба о условима за мониторинг квалитета ваздуха (Службени гласник Републике Српске, број 124/12),
- Уредба о успостављању републичке мреже мјерних станица и мјерних мјеста (Службени гласник Републике Српске, број 124/12),
- Уредба о вриједностима квалитета ваздуха (Службени гласник Републике Српске, број 124/12),
- Правилник о постројењима која могу бити изграђена и пуштена у рад само уколико имају еколошку дозволу (Службени гласник Републике Српске, број 124/12),
- Правилник о пројектима за које се спроводи процена утицаја на животну средину и критеријумима за одлучивање о обавези спровођења и обиму процјене утицаја на животну средину (Службени гласник Републике Српске, број 124/12),
- Правилник о начину управљања отпадним гумама (Службени гласник Републике Српске, број 20/12),
- Правилник о методологији и начину вођења регистра постројења и загађивача (Службени гласник Републике Српске, број 92/07),
- Уредба о постепеном искључивању супстанци које оштећују озонски омотач (Службени гласник Републике Српске, број 94/05),
- Правилник о начину успостављања и управљања информативним системом за заштиту природе и систему праћења (Службени гласник Републике Српске, број 85/05),
- Правилник о условима за рад постројења за спаљивање отпада (Службени гласник Републике Српске, број 39/05),
- Правилник о емисији испарљивих органских једињења (Службени гласник Републике Српске, број 39/05),
- Правилник о дозвољеним границама интензитета звука и шума (Службени лист СР БиХ, број 46/89)

Кривичним законодавством штити се здравље и животна средина (Бошковић, 2015. год., стр. 141). Предвиђено је више кривичних дела против животне средине, као што су:

загађење животне средине, непредузимања мера заштите животне средине, оштећење објеката и уређаја за заштиту животне средине и др. (Чланови од 260-277 Кривичног законика Републике Србије, "Сл. гласник РС", бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016)

У Кривичном законiku Републике Српске, у глави 29. такође је предвиђено више кривичних дела против животне средине, као што су: загађивање животне средине, загађивање животне средине отпадним материјама, угрожавање животне средине буком или нејонизирајућим зрачењем, угрожавање животне средине непрописним грађењем објеката и постројења, оштећење објеката и уређаја за заштиту животне средине, уништење или оштећење заштићених природних вриједности или добара и др. (члан 370. и даље, "Сл. гласник РС", бр. 64/2017 и 104/2018 - одлука УС).

Према **Закону о заштити животне средине**, основна и најзначајнија начела заштите животне средине су (Члан 9. и даље Закона Р. Србије и чл. 6. Закона о заштити животне средине „Службени гласник Републике Српске“, бр. 71/12 и 79/15):

- 1) **Начело интегралности**- државни органи, органи аутономне покрајине и органи јединица локалне самоуправе обезбеђују интеграцију заштите и унапређења животне средине у све секторске политике спровођењем међусобно усаглашених планова и програма и применом прописа кроз систем дозвола, техничких и других стандарда и норматива, финансирањем, подстицајним и другим мерама заштите животне средине. Одрживо коришћење и заштита природних вредности остварује се у оквиру Стратегије просторног развоја Република и Националне стратегије одрживог коришћења природних ресурса и добара. Националну стратегију доноси Влада, за период од најмање 10. година. Јединица локалне самоуправе у оквиру својих надлежности утврђених законима доноси своје планове и програме управљања природним ресурсима и добрима у складу са Стратегијом просторног развоја и Националном стратегијом.
- 2) **Начело превенције и предострожности** је једно од темељних начела Закона које подразумева да свака активност мора бити планирана и спроведена на начин да: а) проузрокује најмању могућу промену у животној средини; б) представља најмањи ризик по животну средину и здравље људи; в) смањи оптерећење простора и потрошњу сировина и енергије у изградњи, производњи, дистрибуцији и употреби; г) укључи могућност рециклаже; д) спречи или ограничи утицај на животну средину на самом извору загађивања. Начело предострожности остварује се проценом утицаја на животну средину и коришћењем најбољих расположивих и доступних технологија, техника и опреме.
- 3) **Начело очувања природних вредности** – природне вредности користе се под условима и на начин којима се обезбеђује очување заштићених природних добара и предела. Заштита природних вредности остварује се спровођењем мера за очување њиховог квалитета, количине и резерви као и природних процеса, као и њихове међузависности и природне равнотеже. Законом се начелно утврђује заштита: тла и земљишта, вода, ваздуха, очувања шума, биосфере и биодиверзитета, коришћења флоре и фауне као и промет угроженим и заштићеним врстама дивље флоре и фауне, опасне материје, управљање отпадом, заштита од буке и вибрација, као и заштита од зрачења. Обновљиви природни ресурси користе се под условима који обезбеђују њихову трајну и ефикасну обнову и стално унапређење квалитета, а необновљиви под условима који обезбеђују њихово дугорочно економско и разумно коришћење укључујући ограничавање коришћења стратешких и ретких природних ресурса и супституцију другим расположивим ресурсима.
- 4) **Начело одрживог развоја** – одрживи развој је усклађени систем техничко-технолошких, економских и друштвених активности у укупном развоју у којем се на принципима економичности и разумности користе природне и створене вредности Републике Србије са циљем да се сачува и унапреди квалитет животне средине за садашње и будуће генерације. Ради остваривања начела одрживог развоја, Република и јединице локалне самоуправе у оквиру своје надлежности

утврђене законом обезбеђује континуирану контролу и праћење стања животне средине (мониторинг). Мониторинг представља саставни део јединственог информационог система заштите животне средине. Информациони систем води Агенција за заштиту животне средине. Одрживи развој остварује се доношењем и спровођењем одлука којима се обезбеђује усклађеност интереса заштите животне средине и интереса економског развоја.

- 5) **Начело одговорности загађивача и његовог правног следбеника** –правно или физичко лице које својим незаконитим и неисправним активностима у области заштите животне средине доводи до загађења животне средине одговорно је у складу са законом. Загађивач који проузрокује загађење животне средине одговоран је за насталу штету по начелу објективне одговорности (уколико загађивач жели да се ослободи одговорности, мора да докаже да нема његове кривице за насталу штету).
- 6) **Начело субсидијарне одговорности**- државни органи у оквиру својих финансијских могућности, отклањају последице загађивања животне средине и смањења штете у случајевима када је загађивач непознат, као и када штета потиче услед загађења животне средине из извора ван територије Републике.
- 7) **Начело примене подстицајних мера** – државни органи, односно органи аутономне покрајине, односно органи јединица локалне самоуправе предузимају мере очувања и одрживог управљања капацитетом животне средине, посебно смањењем коришћења сировина и енергије и спречавањем или смањењем загађивања животне средине, применом економских инструмената и других мера, избором најбољих доступних техника, постројења и опреме која не захтева прекомерне трошкове и избором производа и услуга.
- 8) **Начело информисања и учешћа јавности**- у остваривању права на здраву животну средину, свако има право да буде обавештен о стању животне средине и да учествује у поступку доношења одлука чије би спровођење могло да утиче на животну средину. Подаци о стању животне средине су јавни. Јавност има право да учествује у поступку доношења одлука о: а) стратешкој процени утицаја планова и програма на животну средину излагањем просторног, урбанистичког или другог плана или програма на јавни увид; б) процени утицаја пројеката, чија реализација може довести до загађења животне средине или представља ризик по животну средину и здравље људи, јавном презентацијом пројеката и јавном расправом о њима; в) одобравању рада нових, као и постојећих постројења које се спроводи током издавања дозвола за интегрисано спречавање и контролу загађења. Изузетно, Влада може ради заштите интереса одбрана и безбедности земље да ограничи учешће јавности у доношењу поменутих одлука. Ово ограничење се мора рестриктивно тумачити.
- 9) **Начело заштите права на здраву животну средину и приступа правосуђу** – грађанин или групе грађана, њихова удружења, професионалне или друге организације, право на здраву животну средину остварују пред надлежним органом односно судом у складу са законом. Контролу и надзор над применом прописа и обављањем послова у систему заштите животне средине врши надлежно министарство преко Агенције за заштиту.

Република Српска успоставља са Федерацијом Босне и Херцеговине и Брчко Дистриктом сарадњу и координацију у оквирима заједничких циљева и интереса заштите животне средине (члан 5. Закона о заштити животне средине „Службени гласник Републике Српске“, бр. 71/12 и 79/15).

ЗАКЉУЧАК

Животна средина је човекова околина која представља све оно што нас окружује, односно све оно са чиме је директно или индиректно повезана човекова животна и производна активност. Поред назива животна средина, користе се још називи: човекова

средина, човекова околина, природна средина и радна средина. Животну средину чине следећи елементи, који су међусобно повезани, али се ради лакшег регистровања и праћења промена они посматрају одвојено: атмосфера, која представља слој гасова који окружују планету Земљу и који задржава Земљина гравитација; хидросфера која је слој воде на, или близу површине Земље; литосфера, која представља чврсти омотач планете; земљиште је растресити површински слој литосфере, које се налази изнад чврсте стенске масе, и живи организми.

Један од најзначајнијих проблема у савременом свету свакако јесте проблем заштите животне средине и њено унапређење применом одговарајућих механизма и мера, с тога је питање заштите животне средине све више у центру пажње и анализе великог броја студија, са циљем унапређења теоријског приступа овој теми и проналажења практичних решења. У Републици Србији и Републици Српској, као и у свету, постоје значајни еколошки проблеми, који су често резултат немарности и небриге појединаца према себи и другима, тако и према својој околини. Под заштитом животне средине, у најширем смислу, подразумева се скуп различитих поступака и мера који спречавају угрожавање животне средине како би се очувала биолошка равнотежа. Концепт заштите животне средине током времена прераста у концепт одрживог развоја, који има за циљ побољшање квалитета живота људи на планети и стање животне средине.

Циљеви заштите животне средине су: чување и заштита здравља људи, екосистема, генофонда животињских и биљних врста, плодности земљишта; природних лепота и просторних вредности; културне баштине и добара које је створио човек; обезбеђење услова за ограничено, разумно и одрживо газдовање живом и неживом природом; чување еколошке стабилности природе, количине и квалитета природних богатстава; спречавање опасности и ризика по животну средину.

Правни основ за регулисање животне средине садржани су у прописима Републике Србије и Републике Српској, пре свега у Уставу, законима и подзаконским актима. Кривичним законодавством, такође се штити здравље и животна средина и предвиђено је више кривичних дела за угрожавање животне средине. Закон о заштити животне средине Републике Србије и Закон о заштити природе и Закон о заштити животне средине Републике Српске, писани су по узору на савреме законе те врсте у свету и садржи основна и најзначајнија начела заштите животне средине, која су предвиђена и у међународним конвенцијама и уговорима. Србија је ратификовала преко 40 међународних конвенција од значаја за заштиту животне средине и домаће законодавство се интензивно усклађује са ратификованим нормама међународног права, како би пратила савремене тенденције у овој области. Имајући у виду досадашњу активност Републике Србије у спровођењу стандарда ЕУ учињен је значајан напредак, који изискује још веће напоре да би се остварио завидан степен заштите животне средине. У Републици Српској овај процес се одвија нешто спорије. Од великог значаја је што последњих деценија, међународне институције све више истичу регионалне и глобалне еколошке проблеме који су међународног карактера, те се одлучно инсистира на доношењу међународних споразума, конвенција, декларација и друге међународне регулативе из ове области.

ЛИТЕРАТУРА

- Бошковић, М. (2015). Криминолошки лексикон, Матица српска, Нови Сад,
Ђорђевић, С. (2017) Заштита животне средине, Класична екологија,
https://www.researchgate.net/publication/316919015_Zastita_zivotne_sredine
Јолџић, В. (1998) Еколошко право, Београд,
Carraro, C., & Siniscalco, D. (1998) International Institutions and Environmental Policy
International environmental agreements: Incentives and political economy. European Economic
Review, br. 42/1998,
Лукић, Н. Значај заштите животне средине у модерној Српској држави,
<https://www.czipm.org/zagadjenje.html>
Љешевић, М. (2010). Животна средина, теорија и методологија истраживања, Универзитет
Сингидунум, http://pmf.unibl.org/wp-content/uploads/2016/10/metodo_z_s_skripta1.pdf

- Марковић С. и Пејановић Љ.(2012). Заштита животне средине у политици одрживог развоја, Нови Сад,
- Mitchell, R. (2008). International environmental agreements: A survey of their features, formation, and effects. *Annual Review of the Environment and Resources*, бр. 28/2008,
- Пејановић, Љ. (2016). Основи животне средине и екологије, Нови Сад, 2016,
- Попов, Д. (2013). Начела заштите животне средине у документима УН, ЕУ и Закону о заштити животне средине Р.Србије, Зборник радова Правног факултет у Новом Саду, бр.2/2013,
- Станковић, М. и др. (2013). Међународне конвенције и споразуми у еколошкој области, Школа бизниса, бр. 1/2001
- Станковић, М., & Глушац, Д. (2012). Еколошки менаџмент и мала и средња предузећа: искуства ЕУ. У: Зборник радова, International Conference on Energy Efficiency and Environmental Sustainability, Суботица,
- Устав Републике Србије („Сл. Гласник РС“, бр. 98/2006),
- Устав Републике („Службени гласник Републике Српске“, број 21/92 –пречишћени текст, 28/94, 8/96, 13/96, 15/96, 16/96, 21/96, 21/02, 26/02, 30/02, 31/02, 69/02, 31/03, 98/03, 115/05, 117/05, 48/11),
- Кривичног законика Републике Србије, ("Сл. гласник РС", бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016),
- Кривични законик Републике Српске ("Сл. гласник РС", бр. 64/2017 и 104/2018 - одлука УС).
- Закон о заштити животне средине Републике Србије („Сл. гл. РС” бр.135/04, 36/09, 43/11 и 14/16)
- Закон о заштити природе („Службени гласник Републике Српске“, број 20/14).

ENVIRONMENTAL PROTECTION IN THE REPUBLIC OF SERBIA AND THE REPUBLIC OF SRPSKA

Ognjen Bakmaz^{1*}, Jelena Milosavljević²

¹*High School of Business Services, Cara Lazara, Sokolac, East Sarajevo, B&H, ognjen@vub.edu.ba*

²*Vojvodanska banka ad, Trg slobode 7, 21000, Novi Sad, Serbia*

ABSTRACT

The paper deals with the analysis of environmental protection in contemporary conditions of life and environment, when its pollution is increasingly present due to industrialization in which dirt technologies are often used, as well as human negligence towards nature and others. The aim of the research is to define the concept and goals of environmental protection, the legal basis for its regulation, the principles of protection, the concept of sustainable development, through the analysis of regulations related to the field of environmental protection in the Republic of Serbia and the Republic of Srpska. The conclusion reached by the research is that one of the key problems in the modern world is the protection of the environment and its improvement by applying appropriate mechanisms and measures. Also, it was concluded that the objectives of environmental protection are: preserving and protecting the health of people, ecosystems, genomes of animal and plant species, fertility of the land; natural beauty and spatial values; cultural heritage and goods created by man; providing conditions for a limited, reasonable and sustainable management of living and non-living nature; preserving ecological stability of nature, quantity and quality of natural resources; prevention of hazards and risks to the environment. Bearing in mind the current activities in our country on the implementation of modern environmental standards, one can conclude that an important step has been made, which requires even greater efforts to achieve an enviable level of progress in this area.

Keywords: environment, pollution, ecology, health, protection.